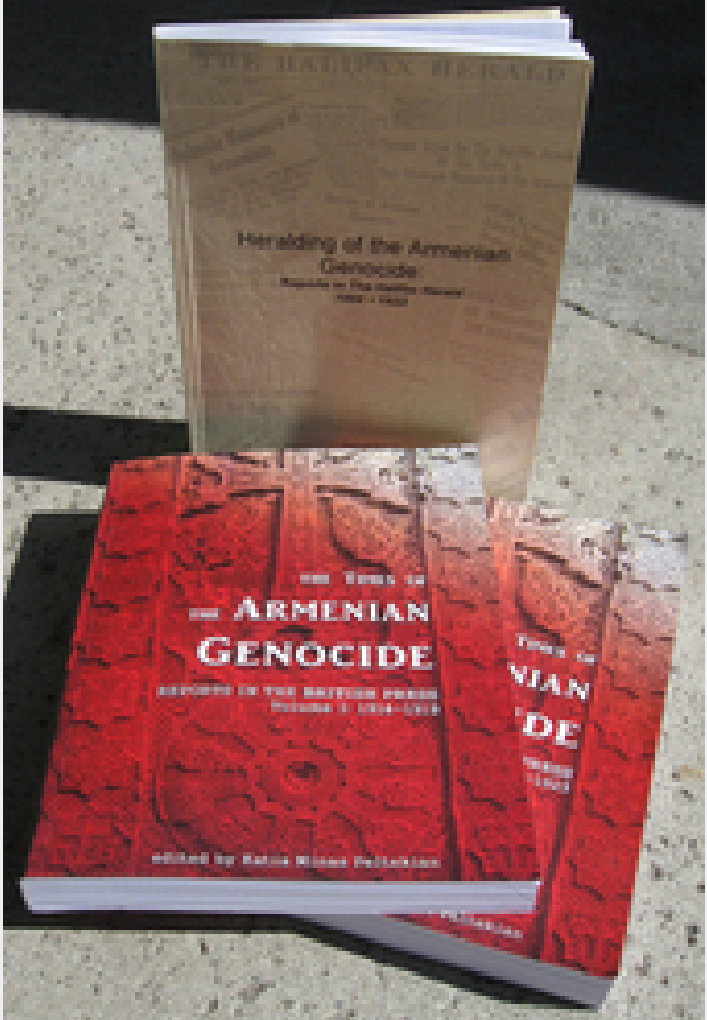

ԱՐԺԵՔԱԻՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՍԵՄԻՆ

Posted on February 4, 2014 by Keghart

Category: [Opinions](#)

THE TIMES OF THE ARMENIAN GENOCIDE

Reports in the British Press V. 1, V. 2. 1914-1923, Beirut

Բանաքաղութեամբ եւ Խմբագրութեամբ Քաթիա Միկաս Փելթերեանի

Դոկտ. Միկաս Գոճայեան, Լոս Անճելըս, 3 Փետրուար 2014

✘ Ներկայացուող զոյգ հատորներով լաւագոյն ծառայութիւնը կը մատուցուի Հայկական Ցեղասպանութեամբ հետաքրքրուած իւրաքանչիւր ուսանողի, պատմաբանի ու դիւանագետի: Ահաւասիկ եւս երկու հատոր, ուր ամփոփուած են արեւմտաեւրոպական մամուլէն անգլիական պատկառելի թերթերու մէջ ատենին, օրը օրին լոյս տեսած այն հարիւրաւոր հաղորդագրութիւններն ուստեղեկատուութիւնները, որոնք անհերքելի ապացոյցները կը հանդիսանան այն ահաւոր, մինչ այդ չտեսնուած մարդկութեան դէմ գործադրուած ոճիրներէն ամենէն ահաւորին՝ Հայկական Ցեղասպանութեան, որուն ենթարկուեցաւ իր բնօրրանին մէջ ապրող ու ստեղծագործող հայ ժողովուրդը:

THE TIMES OF THE ARMENIAN GENOCIDE

Reports in the British Press V. 1, V. 2. 1914-1923, Beirut

Բանաքաղութեամբ եւ Խմբագրութեամբ Քաթիա Միկաս Փելթերեանի

Դոկտ. Միկաս Գոճայեան, Լոս Անճելըս, 3 Փետրուար 2014

✘ Ներկայացուող զոյգ հատորներով լաւագոյն ծառայութիւնը կը մատուցուի Հայկական Ցեղասպանութեամբ հետաքրքրուած իւրաքանչիւր ուսանողի, պատմաբանի ու դիւանագետի: Ահաւասիկ եւս երկու հատոր, ուր ամփոփուած են արեւմտաեւրոպական մամուլէն անգլիական պատկառելի թերթերու մէջ ատենին, օրը օրին լոյս տեսած այն հարիւրաւոր հաղորդագրութիւններն ուստեղեկատուութիւնները, որոնք անհերքելի ապացոյցները կը հանդիսանան այն ահաւոր, մինչ այդ չտեսնուած մարդկութեան դէմ գործադրուած ոճիրներէն ամենէն ահաւորին՝ Հայկական Ցեղասպանութեան, որուն ենթարկուեցաւ իր բնօրրանին մէջ ապրող ու ստեղծագործող հայ ժողովուրդը:

Հեղինակը տակաւին 2000 թուականին ուսումնասիրողներու տրամադրութեան տակ դրած էր *Heralding of the Armenian Genocide: Reports in The HalifaxHerald, 1894-1922* ժողովածուն, ուր վերոյիշեալ թերթին աշխատակիցները իրենց հասած սարսափելի դէպքերու ծաւալումներու մասին ղրկուած հարիւրաւոր լուրերով ու թղթակցութիւններով կ'արձագանգէին Օսմանեան Թուրքիոյ տարածքին ընթացք առած այն ահաւոր խժոժութիւններուն մասին, որ հետագային կոչուեցաւ դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը:

Երբ կ'ըսենք տքնանքով, յամառ ու հետեւողական աշխատանքով մէջտեղ եկած հրատարակութիւն

մը՝ պէտք է մեր աչքին առջեւ ունենանք ներկայացուող զոյգ հատորները: 976 մեծադիր էջերու մէջ 1038 թղթակցութիւն եւ հաղորդագրութիւն, բոլորը պատճենահանուած, կու գան վկայելու հայուն գողգոթային մասին՝ 1914-էն 1923 եւ ասոնք տակաւին միայն The Times, The Sunday Times եւ The Manchester Guardian թերթերու մէջ լոյս տեսածներն են:

Հեղինակին առաջնային նպատակը եղած է ընթերցող եւ ուսումնասէր լայն շրջանակի մը սեղանին դնել Ա. Համաշխարհային Պատերազմին նախորդող ամիսներէն սկսեալ մինչեւ 1923 թուականի Լոզանի դաշնագիրը երկարող տարիներու ժամանակագրութիւնը, որուն մէջ ներառուած են ոչ միայն ջարդերու, տեղահանութիւններու, կողոպուտներու, առեւանգումներու սահմուկեցուցիչ նկարագրութիւնները, այլեւ Բրիտանական Կայսրութեան խորհրդարանին մէջ եղած աշխոյժ քննարկումները, սրտցաւ անդամներու կոչերը օգնութեան փութալու պատերազմի ու ցեղասպանութեան արհաւիրքներուն ենթարկուող հայութեան եւ ինչու չէ՛ նաեւ ապահով օրրան մը ապահովելու հայ ժողովուրդին համար:

Այսպէս օրնակ, The Manchester Guardian թերթի 1915-ի Ապրիլ 28-ի թիւին մէջ, Հայաստանի Ապագան վերնագրով Նամակ Խմբագրիւնբաժնին մէջ A. S. S. անունով սրտցաւ անգլիացի մը կը գրէ գովելով Սըր Ուիլիըմ Ռամզէի (Sir William Ramsay) տեսակետը, որ կ'առնչուի Թուրքիոյ ապագային: Սըր Ռամզէ կարելոր կը նկատէր նախաձեռնող եւ գործարար ոգի ունեցող հայ ազգին համար բնօրրան մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը: Նամակին հեղինակը կը պնդէ որ Անտանտի երկիրներու հսկողութեան տակ դրուելիք վեց վիլայէթներու (90.000 քառ. Քմ) տարածութեան վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Կիլիկիան: (Էջ 45)

Հետաքրքրական փաստ է այն իրողութիւնը, որ շատ յաճախ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի հետ առնչուող լուրերը տպուած են զոյգ թերթերու առաջին էջին վրայ, ինչ որ ցոյց կու տայ մեր կացութեան հրատապութիւնը Անգլիոյ համար: Յիշեցնենք թէ The Times-ը 18-րդ դարու վերջերէն տակաւին համբաւ ուներ որպէս լուրերը հարազատ կերպով փոխանցող թերթ, որ տասնեակներով թղթակիցներ ուներ ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան տարածքին:

Չարմանալի պիտի գտնեն ոմանք Անգլիական պատկան մարմիններու հետաքրքրութիւնները եւ դրական վերաբերմունքի փաստերը հայոց հանդէպ (թէեւ այդ տրամադրութիւնները հայ ժողովուրդին ջրաղացին ջուր չլեցուցին երբեւիցէ):

Անգլիական մամուլին մէջ յաճախ կը յիշուին նաեւ հայերէն վրեժխնդիր ըլլալու դէպքեր, թէեւ կայսրութեան գլուխը անցած Իթաիա տականները ջանք չեն խնայեր թուրքերուն եւ աշխարհին համոզելու թէ հայեր եւ Օսմանեան բանակին մէջ ծառայող (հաւատարիմ) հայ քաղաքացիներ իբր կը գործակցէին կամ միտք ունէին գործակցիլ թշնամիին հետ: Այսպէս, 1917 թուականի Ապրիլ 11-ին թիւին մէջ թղթակիցը կը գրէ թէ Օսմանեան բանակը մինչ անկազմակերպ կը նահանջէր դէպի Անկորա (Անքարա) եւ ռուսական զօրքերուն ձեռքը կ'անցներ Երզնկան, իսկ քայգերական բանակները գրեթէ ոչինչ կ'ընէին դրութիւնը փրկելու ուղղութեամբ, թուրք հրամանատարութեան

կարգադրութեամբ կ'ոչնչացուին 1700 հայ զինուորներ եւ վարպետ արհեստաւորներ, որոնք կ'աշխատէին արհեստանոցներու եւ ճամբաներու վրայ: (Էջ 222):

Անգլիա լուրջ արշաւ կազմակերպուած է հայ գաղթականներուն օգնութեան հասնելու ուղղութեամբ: Այս մասին կան առատ տեղեկութիւններ, որոնք լոյսին կը հանեն ազնուասիրտ անգլուհիներու տարած անսակարկ նուիրումին փաստերը: Փայլուն օրինակ մըն է Օրդ. Էմիլի Ճ. Ռոպինսընի պարագան: Ան Պատուոյ Քարտուղարուհին էր Հայկական Կարմիր Խաչի եւ Գաղթականներու Հիմնադրամին Լոնտոնի մէջ: Օրդ. Է. Ռոպինըն 25 Ապրիլ 1917-ի թիւին մէջ սրտառուչ կոչ կ'ընէ The Manchester Guardian-ի մէջ որ չեքերն ու այլ օգնութիւնները դրկել նշուած հասցէին: (Էջ 223):

Ա. Ե. Բ. Հատորները կը սկսին Քաթիա Մ. Փելթերեանի նախաբանով, որուն կը յաջորդէ հայ ժողովուրդի երեքհազարամեայ պատմութեան ժամանակագրութիւնը՝ 883 Ք. Ա. մինչեւ 29 Հոկտ. 1923 թիւը, երբ Մուսթաֆա Քեմալ հայերէն եւ այլ փոքրամասնութիւններէն զաւթուած տարածքներու վրայ յայտարարեց Թուրքոյ Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը: Հատորները օժտուած են նաեւ մատենագիտական ցանկով:

Տարիներու քրտնաջան արդիւնքի մը առջեւ կը գտնուինք ըսելը ամբողջական պատկերը չի տար ներկայացուող երկու հատորներուն, որոնց լոյս ընծայման մէջ ոչ միայն իր ժամանակը այլեւ նիւթական աղբիւրները չէ զլացած հեղինակը, որուն լոկ փափաքը եղած է թշնամիին հետ խօսիլ փաստերու լեզուով՝ յիրաւի լուրջ անձնական ներդրում մը հայկական ցեղասպանագիտութեան բնագաւառէն ներս՝ 100 ամեակի սեմին:

Դոկտ. Միւսա Գոճայեան
Լոս Անճելըս

